

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.5

О.А. Беззубченко, П.В.Бондаренко

ОЦІНКА ВПЛИВУ НЕТАРИФНИХ ЗАХОДІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄС

На основі аналізу інструментів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності які пропонують міжнародні організації та окремі дослідники їх систематизовано та запропоновано системи їх класифікації. Визначено вплив нетарифних заходів на ефективність регулювання зовнішньої торгівлі України та ЄС для дослідження трансформації системи регулювання вітчизняної зовнішньої торгівлі в умовах поглиблення торговельних відносин з ЄС.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, нетарифні заходи, зовнішня торгівля, технічні бар'єри, санітарні та фітосанітарні заходи, кількісні обмеження.

Постановка проблеми. За сучасних умов активізації процесів інтенсифікації розвитку економічної інтеграції, а також міжнародного поділу праці на фоні глобалізації світового господарства зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є ключовим фактором соціально-економічного розвитку будь-якої країни.

Система регулювання зовнішньоекономічної діяльності на мікрорівні призначена здійснювати контроль над суб'єктами господарювання як юридичних, так і фізичних осіб, тобто підприємств, фірм, організацій, які експортують чи імпортують товари, предмети та послуги.

Розвиток ЗЕД суб'єктів господарювання України сприяє інтеграції вітчизняної економіки до ринкових процесів на міжнародному рівні, підвищенню її конкурентоспроможності у світовому масштабі, модернізації виробничих процесів, оптимізації використання ресурсів усіх видів, усунення дефіциту, підвищенню загального рівня життя населення країни, вирішенню численних проблем соціально-економічного та екологічного характеру.

Нетарифне регулювання в сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин, залишається важливою складовою реалізації державної зовнішньоекономічної політики. Нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі – це комплекс заходів обмежувально-заборонного характеру, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішні ринки та стимулюють розвиток експортного потенціалу держави як суб'єкта світогосподарських зв'язків [1].

Нетарифне регулювання як інструмент зовнішньоторговельної політики держави являє собою певну сукупність засобів, а саме: кількісні обмеження, приховані засоби протекціонізму, фінансові та неекономічні засоби, кожний з яких складається з певних методів державного впливу на зовнішньоторговельні відносини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених, які внесли вагомий внесок в розробку та вивчення питань інструментів нетарифного регулювання у зовнішньоторговельній політиці країни внесли такі економісти, зокрема, В. Андрійчук, І. Бураковський, О. Гребельник, А. Кредісов, С. Осика, Г. Петрова, В. Пятницький, В. Рокоча, В. Сіденко, А. Філіпенко, А. Яценко та інші. Враховуючи велике розмаїття заходів нетарифного регулювання, міжнародними організаціями і окремими

дослідниками розроблені різні системи їх класифікації. Найбільш відомими є класифікації, запропоновані Міжнародною конференцією з торгівлі і розвитку ООН (ЮНКТАД) та СОТ (рис. 1.). Існує класифікація, розроблена групою експертів з питань нетарифного регулювання (GNTB) та групою багатофункціональної підтримки (MAST), яка доповнює класифікаційну схему ЮНКТАД, включаючи значну кількість нових підкатегорій санітарних та фітосанітарних заходів, технічних заходів такі, як експортні заходи, інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею, обмеження, пов'язані з дистрибуцією, обмеження при наданні після продажних послуг, субсидювання, заходи, пов'язані з правом інтелектуальної власності і правилами походження [2,3].

Класифікаційні схеми нетарифних заходів регулювання ЗЕД			
СОТ	<ul style="list-style-type: none"> – участь держави у торгівлі і дозволена урядом обмежувальна практика; – митні адміністративні імпорتنі процедури; – технічні бар'єри в торгівлі; – санітарні і фітосанітарні заходи; – кількісні та специфічні обмеження аналогічного характеру; – імпорتنі збори; – інші. 	ЮНКТАД	<ul style="list-style-type: none"> – паратарифні заходи; – заходи цінового контролю; – автоматичне ліцензування; – кількісні обмеження; – монопольні заходи; – технічні стандарти.

Рис. 1. Класифікація заходів нетарифного регулювання ЗЕД

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед заходів регулювання ЗЕД, які спрямовані на забезпечення захисту економічних інтересів України та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічних операцій з країнами суб'єктами господарювання країн ЄС, задля дослідження трансформації системи регулювання вітчизняної зовнішньої торгівлі в умовах поглиблення торговельних відносин з ЄС доцільно поглиблено вивчити особливості застосування кількісних обмежень, а саме квотування обсягів торгівлі, тарифних бар'єрів в торгівлі та дотримання стандартів та вимог до імпортованих товарів.

Метою статті є оцінка впливу нетарифних заходів на ефективність регулювання зовнішньої торгівлі України та ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не зважаючи на те, що лібералізація торгівлі найчастіше асоціюється з усуненням тарифних торговельних бар'єрів: ввізного мита, дискримінаційного оподаткування тощо, сучасна практика регулювання зовнішньої торгівлі передбачає активне використання нетарифних інструментів на тлі послаблення можливостей тарифного регулювання через зниження тарифів в результаті діяльності СОТ та інших міждержавних угод, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Згідно статистики у 2017 р. Україною було вжито 5 та ініційовано ще 21 обмеження щодо регулювання зовнішньої торгівлі з країнами світу нетарифними засобами. Для цього Україна в більшості випадків зверталася до застосування технічних бар'єрів в торгівлі (73% в структурі заходів нетарифного регулювання) (рис.2.), спрямованих на технічне співробітництво між Україною та ЄС, гармонізацію технічних регламентів, стандартів та процедур оцінки відповідності .

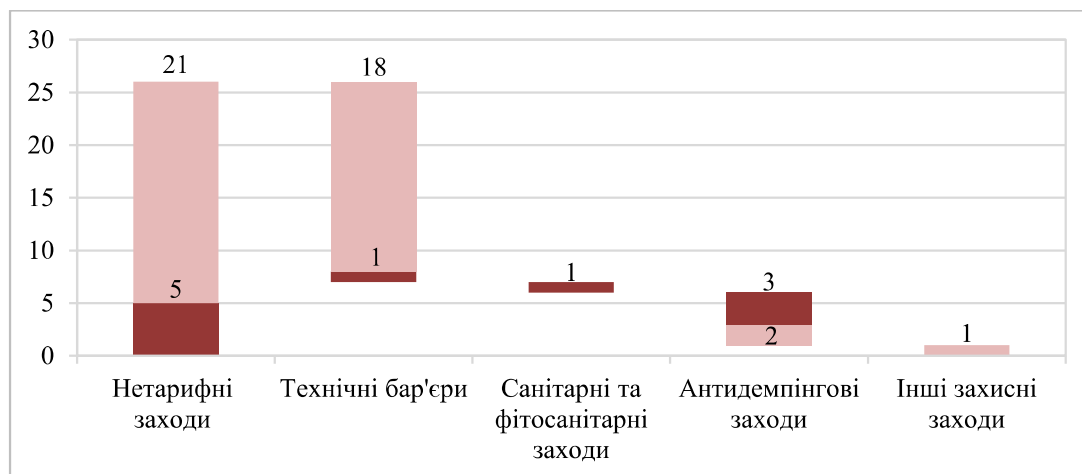

Рис. 2. Кількість прийнятих та ініційованих Україною нетарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності у 2017 р. [4]

Антидемпінгові заходи склали 19% в структурі заходів нетарифного регулювання ЗЕД України. На заходи санітарного та фітосанітарного захисту, зокрема процедури перевірки продукту на відповідність вимогам, контроль виконання вимог до маркування, етикетування та пакування, гігієнічних вимог, прийшлося, як і на використання компенсаційних та захисних заходів по 4% від загальної кількості вжитих та потенційно застосованих Україною заходів нетарифного регулювання ЗЕД.

У табл. 1. кількісно представлено активність застосування Україною та ЄС заходів щодо нетарифного регулювання двосторонньої торгівлі у 2016-2017 рр. Тенденція щодо перевищення вдвічі кількості застосованих країнами ЄС по відношенню до України нетарифних заходів свідчить про більш жорсткий режим регулювання та контролю виконання ними зовнішньоторговельних операцій з Україною через достатньо низький рівень відповідності вітчизняної продукції, що експортується вимогам ЄС.

Таблиця 1

Нетарифні заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, ініційовані та застосовані Україною та ЄС у взаємній торгівлі в 2016-2017 [4]

Нетарифні міри	Кількість, од.							
	2016				2017			
	Україна		ЄС		Україна		ЄС	
	Ініційовані	Діючі	Ініційовані	Діючі	Ініційовані	Діючі	Ініційовані	Діючі
Санітарні та фітосанітарні заходи	5	2	20	5	0	1	20	52
Технічні бар'єри	7	2	103	6	18	1	94	2
Захисні міри	0	1	0	0	1	0	0	0
Кількісні обмеження	0	0	5	0	0	0	0	0
Разом	12	5	128	11	19	2	114	54

Україна впроваджувала в дію санітарні та фітосанітарні заходи здебільшого відносно торгівлі з ЄС живими тваринами та продуктами тваринного походження, готовими харчовими продуктами, напоями, зокрема спиртними напоями, оцтом, тютюном, овочами, текстильними виробами. Технічні бар'єри у взаємній торгівлі встановлювалися та застосовувалися протягом року відносно імпорту машин та

електротехнічного обладнання, металів та виробів з них та різних виробничих товарів. Захисні заходи запроваджувалися Україною також, відносно групи пластмасових і гумових виробів [4]

Захист українських споживачів і виробників аналогічних конкуруючих товарів усередині країни та підтримка їх стабільності на внутрішньому ринку України забезпечується адмініструванням кількісних обмежень торговельного обігу, а саме квотування.

Встановлення безмитних тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів (яловичина, свинина, м'ясо баранини, м'ясо птиці, молоко, вершки, йогурти, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солод, виноградний і яблучний соки, вершкове масло, цигарки, етанол, яйця та альбуміни, тощо). При цьому, для м'яса свинини, м'яса птиці, грибів, яєць та альбумінів встановлено додаткові тарифні квоти.

З 1 жовтня 2017 р. набрав чинності Регламент (ЄС) 2017/1566 Європейського Парламенту та Ради про введення тимчасових «автономних торговельних заходів» для України. Це збільшить обсяг сільськогосподарської продукції, яку Україна зможе експортувати до ЄС відповідно до Угоди про асоціацію і зону вільної торгівлі без сплати митних зборів, і буде сприяти якнайшвидшому усуненню митних тарифів для деяких промислових товарів, як передбачено в Угоді. Крім того, впровадження «автономних торговельних заходів» сприятиме подальшому збільшенню обсягів експорту України до ЄС і компенсуватиме дію обмежувальних заходів, введених Російською Федерацією щодо України.

Так, для 18 товарів тарифні квоти передбачають збільшення обсягів впродовж 5 років з дати застосування торговельних положень Угоди. Загальний обсяг тарифної квоти в рамках ПВЗВТ до 2021 р. на м'ясо птиці на пшеницю буде збільшений на 40 тис. тон., на етанол - на 48,4 тис. тон., на кукурудзу - на 100 тис. тон. (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги тарифних квот України у 2017-2021 рр. в рамках ПВЗВТ

Найменування товару	Загальний обсяг, тис. тон				
	2017	2018	2019	2020	2021
Пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули	960	970	980	990	1000
Кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули	450	500	550	600	650
Ячмінь, ячмінне борошно та гранули	270	290	310	330	350
Етанол	41,6	56,2	70,8	85,4	100
Висівки, відходи та залишки	18	19	20	21	21
М'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці	16,8	17,6	18,4	19,2	20
Виноградний та яблучний соки/Інші цукрові продукти	12	14	16	18	20
Молоко, вершки, згущене молоко та йогурти	8,4	8,8	9,2	9,6	10
Ячмінна крупа та борошно	6,6	6,9	7,2	7,5	7,8
Мед	5,2	5,4	5,6	5,8	6
Сухе молоко	2,2	2,9	3,6	4,3	5
Оброблена продукція з цукру	2,2	2,4	2,6	2,8	3
Вершкове масло та молочні пасти / Яйця та альбуміни	1,8	2,1	2,4	2,7	3
М'ясо баранини	1,65	1,8	1,95	2,1	2,5
Оброблений крохмаль	1,2	1,4	1,6	1,8	2
Оброблена продукція з молочних вершків	0,34	0,38	0,42	0,46	0,5

В свою чергу, Україна встановила тарифні квоти для 3 видів товарів (м'ясо свинини; м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці та цукор) та передбачила додаткові

тарифні квоти для м'яса птиці та цукру.

На шляху до безперешкодного використання переваг укладання угоди про вільну торгівлю українські аграрії стикаються з вагомими труднощами, адже багато з агропромислової продукції повинно пройти ліцензування та стандартизування за вимогами ЄС. Саме з цієї причини багато з квот вже другий рік поспіль не заповнюються взагалі.

У більших обсягах до країн ЄС Україною було експортовано пшениці, кукурудзи та ячменя: квоти на них у 2016 р. були найбільші – 950, 400 та 250 тис. тон. відповідно (рис. 3).

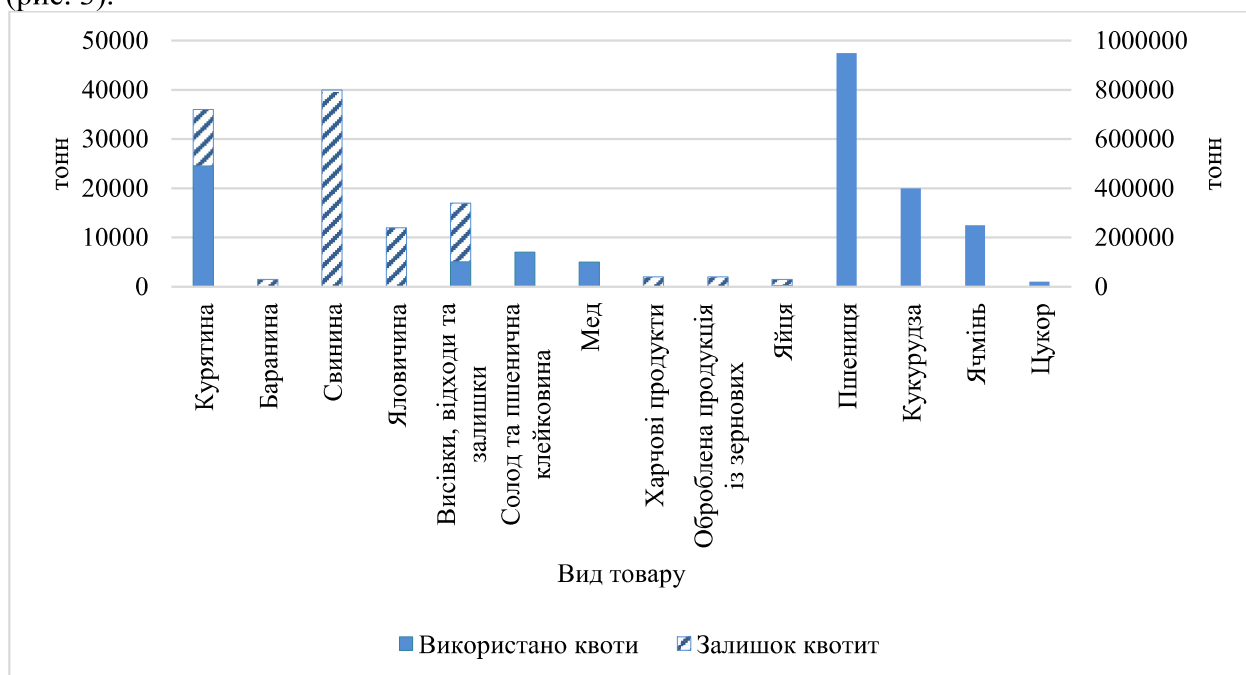

Рис. 3. Обсяги використання тарифної квоти українськими експортерами у 2016 р. [5].

Але якщо ситуація з продукцією рослинництва позитивна, то із м'ясною продукцією ситуація протилежна: квоти залишилися невикористаними, адже усі м'ясні товари (окрім баранини) повинні пройти ліцензування, з чим в українських аграріїв існує ряд проблем. Так у повному обсязі не були використані квоти на експорт свинини – 40 тис. тон, яловичини – 12 тис. тон, баранини – 1,5 тис. тон, продукції з обробленого молока та продуктів переробки солоду та крохмалю – по 2 тис. тон.

В контексті поліпшення рівня конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на ринку ЄС Міністерство аграрної політики України у 2018 р. впровадило потужні програми підтримки аграріїв, зокрема в сферах тваринництва, фермерства, садівництва та виноградарства.

Так, згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 107 від 7 лютого 2018 р. «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва» уряд компенсує 2500 грн. домогосподарствам за утримання однієї голови молодняка великої рогатої худоби до 13-місячного віку [6].

Окрім того, завдяки урядовій програмі державної підтримки аграріїв у 2018 р. уряд здійснює компенсацію у розмірі 25% (замість 20% у 2017 р.) вартості придбаної сільгосптехніки, 70% вартості обладнання, придбаного у результаті створення кооперативу та 80% здійснених витрат з придбання матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю [5].

Усі товари, які імпортуються на митну територію ЄС в обов'язковому порядку мають відповідати усім вимогам ЄС, спрямованим на забезпечення захисту споживачів.

Ці вимоги суттєво різняться у залежності від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за трьома напрямками: технічні вимоги, екологічні вимоги, вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Основні **технічні вимоги** класифікуються у секторах безпеки продукції, технічної стандартизації, упаковки та маркування продукції. Загальні вимоги у сфері безпеки продукції визначені Директивою Європейського Парламенту та Ради 2001/95/ЄС від 3.12.2001 р. “Про загальну безпеку продукції” [5].

Відповідно до положень Директиви, продукт вважається безпечним, якщо відповідає положенням безпеки, передбаченим в європейському законодавстві або, у разі відсутності таких правил, за умови відповідності національним вимогам держави-члена ЄС де він продається, або запускається у ринковий обіг.

Виробник продукції та дистриб'ютор зобов'язані поставляти на ринок продукти, які відповідають загальним вимогам безпеки, забезпечувати споживачів необхідною інформацією щодо потенційної загрози продукту, інформувати відповідні національні органи про факти щодо потенційної або прямої небезпеки продуктів, а також співпрацювати з цими органами у контексті реалізації заходів, вжитих для захисту споживачів.

Процедури з оцінки відповідності здійснюються виробником продукції або третьою стороною, яка несе відповідальність за таку оцінку. В якості третьої сторони виступають уповноважені органи в кожній державі-члені ЄС.

Маркування CE вказує, що продукт відповідає всім діючим вимогам і пройшов процедуру оцінки відповідності. Упаковка товарів, що постачаються на ринок має відповідати вимогам, викладеним у Директиві Європейського Парламенту та Ради 94/62/ЄС від 20.12.1994 р. щодо пакування та поводження з відходами пакування.

Екологічні вимоги до продукції, яка постачається на ринок ЄС складаються з наступних основних елементів [7]:

- регулювання торгівлі небезпечними хімікатами;
- контроль на наявність стійких органічних забруднювачів;
- реєстрація, оцінка, дозвіл та обмеження хімічних речовин (REACH);
- класифікація, маркування та упаковка речовин і сумішей;
- вимоги до засобів захисту рослин та біоцидів.

Поряд з окресленими вище, основними екологічними вимогами також регламентовано імпорту на територію ЄС миючих засобів, добрив, озоноруйнуючих речовин, парникових газів, вимираючих видів тварин, відходів тощо.

Товари, що ввозяться на митну територію ЄС, мають відповідати *санітарним і фітосанітарним вимогам* ЄС щодо захисту здоров'я людей і тварин. Ці вимоги класифікуються у секторах безпеки продуктів харчування та кормів, здоров'я рослин і громадського здоров'я [7].

У разі, якщо у країні-експортері зафіксовано спалах ветеринарного захворювання, яке становить серйозну загрозу для тваринного або громадського здоров'я, ЄС застосовує тимчасові захисні заходи, у тому числі призупинення імпорту з усієї або частини території країни.

Директива Ради ЄС 2000/29/ЄС від 8.05.2000 р. визначає основні вимоги, які застосовуються до рослин та продуктів рослинного походження, що ввозяться на територію ЄС. Зокрема, при імпорті продукції рослинного походження має бути представлено фітосанітарний сертифікат, виданий компетентним органом країни-експортера, проведено процедури фітосанітарного контролю на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС. Крім того, до насіння і посадкового матеріалу, що імпортується до ЄС, висуваються специфічні маркетингові умови.

Крім того, до певних видів продукції на рівні ЄС встановлюються маркетингові стандарти, а також застосовуються імпорту обмеження, що також можуть розглядатися як механізми захисту внутрішнього ринку від імпортованих товарів, якість і безпека яких не відповідає вимогам ЄС [6].

Висновки. Отже, потреба в диверсифікації заходів регулювання зовнішньої торгівлі України, яка виникає на тлі поглиблення зовнішньоекономічних відносин та активного міжнародного товарообміну, задовольняється застосуванням в системі міжнародної торгівлі більш ефективного і гнучкого протекціонізму, основу якого складають нетарифні інструменти регулювання. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС з одночасним уникненням високих нетарифних обмежень у двосторонній торгівлі повноцінно можлива за умов приведення національної системи регулювання у відповідність до європейської, адже основними перешкодами у торгівлі виступають не імпортовані тарифи, а технічні бар'єри і санітарні вимоги.

Список використаної літератури

1. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія / Л. М. Пісьмаченко. – Донецьк: Юго-Восток ЛТД, 2008. – 366 с.; Pismachenko L. M. Derzhavne upravlinnia zovnishnotorhovelnoiu diialnistiu v Ukraini: rehuliuвання ta kontrol: monohrafiia / L. M. Pismachenko. – Donetsk: Yuho-Vostok Ltd, 2008. – 366 с.
2. Нетарифні заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8217>; Netaryfni zakhody rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8217>
3. Митна справа. Нетарифне регулювання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006616-netarifne-regulyuvannya>; Митна справа. Нетарифне регулювання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006616-netarifne-regulyuvannya>
4. Measures initiated and in force from 2006 and 2017. World Trade Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=lg>
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>; Ofitsiynyi sait Ministerstva ahrarnoi polityky i prodovolstva Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.minagro.gov.ua>
6. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/107-2018-%D0%BF>; Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/107-2018-%D0%BF>
7. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/>; Ofitsiynyi sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/>

Стаття надійшла до редакції 12.03.2018.

O. Bezzubchenko, P. Bondarenko

EVALUATION OF THE IMPACT OF NON-TARIFFS MEASURES ON THE EFFECTIVENESS OF THE UKRAINE–EUROPEAN UNION FOREIGN TRADE REGULATION

In terms of development of international economic relations non-tariff regulation remains an important pillar of public external economic policy implementation. Non-tariff methods of foreign trade regulation is the comprehensive set of prohibitive and restrictive activities preventing the penetration of foreign goods into the home markets and stimulating the development of export capacity of the state as the actor of the world economy.

Non-tariff regulation as an instrument of the state foreign trade policy is a particular set of measures, namely, the quantitative restrictions, the covert measures of protectionism, the financial and non-economic measures, each of which consists of the particular methods of government influence on foreign trade relations.

Despite the trade liberalization is increasingly associated with the elimination of tariff trade barriers, such as import duties, discriminatory taxation and etc., the modern practice of foreign trade regulation actively uses non-tariff instruments amid weakening tariff regulation opportunities due to tariff reduction as a result of WTO activities and other intergovernmental agreements, particularly Ukraine–European Union Association Agreement.

On the way to taking easily advantages of the free trade agreement, Ukrainian farmers face grave difficulties, in fact many agro-industrial products must be licensed and standardized according to EU requirements. That is why a large number of quotas haven't been filled in at all already for 2 years.

In the context of increasing the competitiveness of Ukrainian agricultural products in the EU market, Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine in 2018 implemented the substantial programs of support for farmers, particularly in livestock, farming, gardening and viticulture.

All goods imported in the EU Customs territory must necessarily meet the EU requirements aimed at ensuring consumer protection. These requirements are different considerably depending on the particular product, but generally they can be grouped under three headings: the technical requirements, the environmental requirements, the sanitary and the phytosanitary requirements.

Thus, against the backdrop of the deepening external economic relations and intensive international trade emerging need for diversify methods of the foreign trade regulation in Ukraine is met through using in the international trading system more effective and flexible protectionism based on non-tariff regulatory instruments. Ukraine's integration into the home market of the EU with simultaneous avoidance high non-tariff restrictions in bilateral trade will be fully possible if the national regulatory system is reconciled with the European one, because the main obstacles in trade are not import tariffs, but technical barriers and sanitary requirements.

Key words: *non-tariffs measures, economic policy, foreign goods, foreign trade regulation, technical requirements, the environmental requirements, the sanitary and the phytosanitary requirements.*